

Kanonske vizitacije Zagrebačke nadbiskupije - I. Gorski arhidakonat, svezak 1. 1639. - 1726 (priredili Andrija Lukinović, Antun Devčić i Stjepan Razum; uredio Andrija Lukinović); Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Zagreb 2006, 591 str.

Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić" započelo je hvale vrijedan projekt objavljivanja kanonskih vizitacija Zagrebačke nadbiskupije. Time se, u neku ruku, nastavlja istraživanje kanonskih vizitacija Zagrebačke (nad)biskupije započeto od strane Metoda Hrga i Josipa Kolanovića, koji su 1989. godine objavili inventar kanonskih vizitacija Zagrebačke (nad)biskupije. (Vizitacije zagrebačke (nad)biskupije 1615-1913, Zagreb 1989)

Kanonske vizitacije predstavljaju prvorazredan izvor za različita povijesna istraživanja. One sadrže veliku količinu informacija koje su važan, a često i jedini izvor za proučavanje crkvene, gospodarske, upravne povijesti i povijesti umjetnosti na lokalnoj razini. Kao dokaz tome služe brojni radovi, ne samo hrvatske, već i svjetske historiografije te radovi iz područja povijesti umjetnosti, kojima su vizitacije bile temeljni izvor za istraživanja, kao i monografije župa za koje su vizitacije često i jedini povijesni izvor u ranom novom vijeku.

Arhiv Zagrebačke nadbiskupije (Nadbiskupski arhiv) čuva ukupno 184 knjige protokola kanonskih vizitacija. Razlog tako velikoj količini gradiva jest činjenica da je prostor Zagrebačke biskupije u srednjem i ranom novom vijeku bio podijeljen na četrnaest arhidakonata: Gora, Zagorje, Gušće i Svetače, Katedrala, Bekšin, Komarnica, Čazma, Dubica, Gorica, Kalnik, Vrbovec, Varaždin i Vaška, a od 1771. postojao je i petnaesti arhidakonat Turopolje, nastao izdvajanjem župa južno od Save iz arhidakonata Katedrala. Prve podatke o vizitacijama na prostoru Zagrebačke biskupije donose Statuti Zagrebačkog kaptola, autora Ivana Goričkog (tako nazvanog po arhidakonatu Gori, čiji je arhidakon bio), iz 1334. godine, dok je najstarija sačuvana kanonska vizitacija Zagrebačke biskupije vizitacija za Arhidakonat Komarnicu iz 1615.

Knjiga je strukturirana na sljedeći način: uvod (str. 7-39), prijepis zapisnika kanonskih vizitacija (str. 41-505) te na kraju rječnik zapisnika vizitacija (str. 506-513), kazalo (str. 514-586) i sadržaj (str. 587-590).

Prvi, uvodni dio, izradio je Andrija Lukinović. Budući da se radi o prvom svesku serije kanonskih vizitacija, neophodno je bilo objasniti temeljne pojmove za bolje razumijevanje. Tako autor objašnjava upravnu podjelu Zagrebačke biskupije na arhidakonate te instituciju arhidakona. Kao temeljni izvor za opis navedene institucije uzet je izvadak iz "Statuta" Ivana Goričkog, koji govori o pravima i dužnostima arhidakona, pa ga autor cjelovito donosi u prijevodu. Dio uvoda koji govori o povijesti arhidakonata Gora podijeljen je u tri cjeline: na srednjovjekovno razdoblje (najvećim se dijelom odnosi na ubikaciju župa), na vrijeme vladavine Osmanlija te na rani novi vijek (do 18. stoljeća). Posebnu cjelinu čini opis reformi zagrebačkog biskupa Ivana Krstitelja Paxyja u 18. st. i njihove posljedice na arhidakonat Gora. Završni dio uvoda odnosi se na sâm tekst kanonskih vizitacija arhidakonata Gora (u 17. i 18. st.) te njihov kronološki pregled s imenima vizitatora te iscrpan opis vizitacija, nazvan "točke pohoda" (*Puncta visitationis*). U njima autor objašnjava ustaljenu shemu po kojoj se obavljala kanonska vizitacija i više je od informativnog karaktera. Naime, za svaku točku opisa slijedi objašnjenje najčešćih upisa. Tako su redom opisane sljedeće točke opisa: O Presvetom sakramentu; O žrtvenicima; O propovjedaonici; O ispovjedaonici; O krstionici; O svetim uljima; O svetoj opremi; O groblju; O bratovštinama; Račun starješina; O školniku i zvonaru; O narodu; O župniku; O kapelanu; O optužbama; O župnom dvoru; O imovini župnika; O nekretninama; O misnim zakladama; O bogoslužnoj pristojbi i biru; Popis knjiga; Odredbe pohoda. Na kraju uvodnog dijela autor objašnjava metodologiju prijepisa izvornoga teksta. Prema riječima autora, za transkripciju zapisnika, priređivači su se poslužili načelima objavljivanja zapisnika kanonskih vizitacija goričkog nadbiskupa Karla d'Atemsa ("Atti delle visite pastorali di Carlo Michele d'Attems arcivescovo di Gorizia 1752-

1774", Gorica 1994), uz, kako je istaknuto, manje prilagodbe. Inače, navedeno je djelo transkribirano prema načelima što ih je ustanovio posebni međunarodni odbor (Slovenije, Italije i Austrije) 1986. godine.

Ovaj svezak zapisnika sadrži transkripcije ukupno 15 kanonskih vizitacija, nastalih u razdoblju 1639-1726. godine. Tekst transkripcije popraćen je kritičkim aparatom. Točke opisa vizitacija su istaknute, što omogućuje preglednost. Priređivači su kratice, koje su vrlo česte u ovakvoj vrsti tekstova, razriješili punim oblikom kraćenih riječi, osim riječi koje označavaju novčane jedinice. Transkripcija svake vizitacije započinje kratkim uvodom o osobi (arhiđakonu), koja je obavljala vizitaciju, redoslijed župa koje je arhiđakon pohodio te signaturu vizitacije. Na kraju knjige nalaze se "Rječnik zapisnika kanonskih vizitacija" i kazalo. Rječnik sadrži pojmove iz crkvene terminologije (posebice nazive liturgijskih predmeta) te neke druge riječi koje su specifične za novovjekovni latinski jezik. Kazalo je zajedničko za osobe, mjesta i pojmove.

Na kraju, može se zaključiti kako je ovaj svezak vrijedan doprinos objavljivanju povijesnih izvora na našem području, koji će svakako omogućiti veće zanimanje stručne javnosti za korištenje zapisnika kanonskih vizitacija kao povijesnog izvora.

Ladislav Dobrica